

VILÁG- TÖRTÉNET

7. (39.) évfolyam 2017. 1.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET FOLYÓIRATA

- **BARABÁS GÁBOR**
ERETNEKEK, KALÓZOK ÉS LEGÁTUSOK
- **FONT MÁRTA**
A HALICSI MAGYAR URALMAT TÁMOGATÓ ELIT
- **ZSOLDOS ATTILA**
SIENAI ÖTVÖSBŐL SZEPESI ALISPÁN
- **C. TÓTH NORBERT**
KÜLFÖLDIEK A MAGYARORSZÁGI KÁPTALANOKBAN (1375–1424)
- **SKORKA RENÁTA**
A „MOHÓ FARKAS” UTÓDA
- **SZEMLE**
KÁDAS ISTVÁN, UHRIN DOROTTYA, PÉDERI TAMÁS ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A Magyar Tudományos Akadémia
Bölcseztudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Bottoni Stefano,
Katona Csaba, Martí Tibor,
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László,
Erdődy Gábor, Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Majoros István, Pók Attila, Poór János

7. (39.) évfolyam 2017. 1.

TARTALOM

Kultúrák találkozása a magyar középkorban (Font Márta)	1
<i>Tanulmányok</i>	
Barabás Gábor: Eretnekek, kalózkodók és legátusok. A boszniai eretnokség, a Magyar Királyság és a pápák a 13. század elején	5
Font Márta: A halicsi magyar uralmat támogató elit	33
Zsoldos Attila: Sienai ötvösből szepesi alispán. Olaszok és itáliaiak a Druget-nádorok szolgálatában	53
C. Tóth Norbert: Külföldiek a magyarországi káptalanokban (1375–1424)	75
Skorka Renáta: A „mohó farkas” utóda. Egy Kőszegi Habsburg-szolgalatban	93
Pfeiffer Attila: A Macsóói bánság és a macsóói vár lokalizációjának kérdése a magyar és a szerb történetírásban	125
<i>Műhely</i>	
Armando Nuzzo: Olasz–magyar diplomáciai kapcsolatok (1301–1550). Új források a Vestigia projekt keretében	139
<i>Szemle</i>	
A Luxemburgok pénze (Kádas István)	153
Szent Márton és Magyarország (Uhrin Dorottya)	158
A kunok története (Péderi Tamás)	161

Jelen számunkat Font Márta szerkesztette

Szent Márton és Magyarország¹

2016 mozgalmas év volt a hagiográfiával foglalkozó kutatók számára, mivel a Pannóniából származó tours-i püspök, Szent Márton születésének 1700. évfordulójára számos tudományos eseményt szerveztek, tematikus folyóiratszámot, kötetet szerkesztettek, és megannyi új kutatási eredmény is napvilágot látott. A nagyszabású eseménysorozat egyik nyitó állomása természetesen a szent szülőhelye, Szombathely volt, ahol 2015. április 16–17-én Tóth Ferenc és Zágorhidi Czigány Balázs *Via Sancti Martini. Szent Márton útja térben és időben* címmel nemzetközi konferenciát szervezett. Az itt elhangzott előadásokat a szervezőpáros tanulmánykötetté formálta, amely 2016 végén jelent meg; ezzel a konferencia és a kötet mintegy keretbe foglalta az emlékévet.

A kötet Szent Márton kultuszának – mind a tematikát, mind a történeti korszakokat tekintve – igen széles spektrumát vizsgálja. A vallás- és kultusztörténeti tanulmányok mellett a szerzők nagy hangsúlyt fektettek a zarándoklatok vizsgálatára. Ez azzal magyarázható, hogy egyrészt maga Szent Márton is beutazta Európát, másrészt a kultusza is, úgymond, bejárta a kontinens egészét. A vizsgált korszakokat tekintve pedig a pannóniai szent kultuszáról az ókortól egészen a 20. századig olvashatók tanulmányok, összesen tizenkilenc. Ebben az írásban főként a középkor- és kora újkorral foglalkozó tanulmányokra koncentrálok.

Kronológiailag Sághy Marianne írása az első, aki a Sulpicius Severus által összeállított Szent Márton-életrajzt vizsgálta, különösen abból a szempontból, hogy a bibliai modellek mennyire érvényesülnek benne. Rávilágított arra, hogy Márton legendáját Sulpicius Severus egyrészt prófétai modell alapján alkotta meg, a tours-i püspököt „új Illésként” mutatva be, másrészt Márton a sátán megtagadásával és ördögűzésével *alter Christussá* válik. Bruno Judic Venantius Fortunatus „mártoni útját” vizsgálta, zarándoklatának indítékait és vallásos érzelmeit tárta fel. Venantius Fortunatus itáliai származású költő Galliában tevékenykedett, ahol Tours-i Szent Gergely kérésére megírta *Szent Márton életét*. Ennek befejező részében elképzelte könyve utóéletét, amint eljut szülőhazájába.

Tóth Endre tanulmányában a honfoglalás előtti szentkultuszok továbbélését, ezen belül a Márton-kultusz lehetséges kontinuitását elemezte a Kárpát-medencében. Véleménye szerint a sabariaiak Nagy Károlytól értesülhettek először Szent Márton ottani születéséről, Pannonhalma a *Mons Sacer* jelzőt pedig egy korábbi, kereszténység előtti szent helyről kaphatta. Kiss Gábor hasonló eredményre jutott, mint Tóth Endre: vizsgálatai alapján egyértelművé válik, hogy Nagy Károly hozhatta el Szent Márton kultuszát Sabariába. Ennek

1 *Via Sancti Martini. Szent Márton útja térben és időben*. Szerk.: Tóth Ferenc–Zágorhidi Czigány Balázs. Bp., MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2016. 376 p.

alátámasztására összevetette a Szent Márton születése helyén épült templom keletkezési körülményeit a szent neveltetési helyén, a Paviához közeli San Martino Siccomarióban található templommal, amelyet szintén meglátogatott Nagy Károly. A két templom és hely közötti számos hasonlóság arra utal, hogy Nagy Károly paviai élményei hatására Sabariában kereste Szent Márton szülőházát, ám ezt a helyiek nem ismerték, így végül a király találta meg.

Kosztai László posztumusz megjelent írásában arról értekezett, hogy miként vált Szent Márton Pannonhalma és Magyarország védelmezőjévé. Tanulmányában amellest érvelt, hogy Szent Márton a királyok védőszentje volt. Ennek hatására elvetette azt az elméletet, amely szerint a védőszentválasztásra a mainzi érsekség volt hatással, mivel szerinte a patrocínium kiválasztása Géza fejedelem programnyilatkozata lehetett a keresztény királyi cím megszerzésére. Zágorhidi Czigány Balázs a középkori Vas vármegye patrocíniumait gyűjtötte össze: eszerint a megyében tizennégy biztosan a középkorra datálható Szent Márton-templom volt. Ezek közül a szerző három egyház (Rábaszentmárton, Hegyházszentmárton és Nádasd) alapításának körülményét részletesebben is vizsgálta.

Szilágyi Magdolna a Nyugat-Dunántúl középkori úthálózatát és városait tanulmányozta. A Nyugat-Dunántúl vidékét a gyér népsűrűség miatt elsősorban távolsági közlekedésre alkalmas utak hálózta be, meglepő módon azonban ezek nem a korábbi római előzményekre épültek, az antik utak általában csak birtokhatárként őrződtek meg. Véleménye szerint – Kubinyi András kutatásait alapul véve – a középkori Nyugat-Magyarországon egyedül Sopron felelt meg a város kritériumainak, ám Szombathely kiemelkedő regionális központnak tekinthető. A külföldre vezető utak mellett a sóhordó utak számítottak különösen jelentősnek a korszakban.

A Szent Márton életének legfontosabb helyszínét jelentő Tours kapcsán több írás is foglalkozik a tanulmánykötetben Szent Márton kultuszának francia vonatkozásaival. Csernus Sándor az 1457. évi tours-i magyar követjárás dokumentumait vizsgálta. Bár a magyar delegációt Tours-ban fogadták, arra nézve nincsen adatunk, hogy a tárgyalások során hivatkoztak volna Szent Mártonra mint a Magyar Királyság és a város közötti legnyilvánvalóbb kötelékre. A találkozó célja házassági kapcsolat létrehozása volt, ám V. László hirtelen halála miatt ez nem valósulhatott meg. Csernus áttekintette a látogatás különböző aspektusait és a korábbi francia–magyar kapcsolatokat is. Seláf Levente Szent Márton ifjúkorának késő középkori francia legendákban fellelhető leírásait kutatta. Tanulmányában annak járt utána, vajon a francia szerzők mennyit tudhattak Magyarországról, illetve szerepel-e Szent Márton francia legendáiban a szent pannóniai származása. Megállapításai szerint – bár említették Márton születési helyét – a francia szerzők nem voltak tisztában sem Pannónia, sem Savaria nevével és helyével, Márton magyar királyi eredetének legendája mindössze marginális kultuszelemként jelenik meg e forrásokban. Gausz Ildikó a szent kultuszának alakulását mutatta be a kora újkori vallásháborúk idején. A háborúk során Szent Márton ereklyéit elpusztították, s az ezt követően újra feléledő tisztelet ellenére sem bizonyult kultusza hosszú életűnek, mivel a szentkultuszok a tridenti zsinat után általánosan hanyatlásnak indultak, s ez Szent Márton esetében sem alakult másként.

Tóth Gergely a pannonhalmi apátság 18. századi útleírásokból és történelmi művekből kirajzolódó szerepét tárta fel. A kora újkori történetírók mindenekelőtt az apátság kiváltságlevelét vizsgálták. Bél Mátyás azonban nem csupán magáról az apátságról emlékezett meg, hanem az ahhoz fűződő hiedelmekről is. A Pannonhalmát személyesen is felkereső Bél forrásait a korábbi művek mellett Sajghó Benedek főapát elbeszélései jelentették. Témáját tekintve hasonló Tóth Ferenc írása is, amely a szombathelyi Szent Márton-kultusz a kora újkori és újkori utazók szemével mutatja be. A külhoni utazók a leírásaikban nemcsak

a helyi hagyományokra utaltak, hanem a forrásaik elemzésével a tradíciók változásait is nyomon lehet követni, elsősorban Szent Márton szülőhelye kapcsán.

A tematikailag és kronológiailag sokszínű tanulmányokból álló kötet nem csupán a kutatók számára szolgálhat tanulsággal, de az érdeklődők is haszonnal forgathatják. A gazdag illusztráció és a térképek növelik a könyv értékét. A kötet segít a Márton-kultusz útjának nyomon követésében, és bemutatja, hogy az korokon átívelve miként, milyen tényezők hatására alakult, hogyan változott.

*Uhrin Dorottya**

* A szerző az Eötvös Loránd Tudományegyetem BTK Történelemtudományi Doktori Iskolájának doktorandusza.

CONTENTS

Crossroads of Cultures in the Hungarian Middle Ages (Márta Font)	1
--	---

Studies

Gábor Barabás: Heretics, Pirates and Legates: The Bosnian Heresy, the Hungarian Kingdom and the Popes at the Outset of the 13 th Century	5
Márta Font: The Elite Supporting Hungarian Rule in Galicia	33
Attila Zsoldos: A Sienese Goldsmith as Alispán of Szepes: Italians in the Service of the Druget Palatines	53
Norbert C. Tóth: Foreigners in the Hungarian Chapters (1375–1424)	75
Renáta Skorka: The Heir of the „Greedy Wolf”: A Kőszegi in the Service of the Habsburg Dukes	93
Attila Pfeiffer: The Localization Issues of the Banate of Macsó and the Fortress of Macsó in Hungarian and Serbian Historiography	125

Workshop

Armando Nuzzo: Italo–Hungarian Diplomatic Relations (1301–1550): The Vestigia Project	139
---	-----

Book Reviews

Money and Finance in Central Europe during the Later Middle Ages (István Kádas)	153
Saint Martin of Tours and Hungary (Dorottya Uhrin)	158
A History of Cumans (Tamás Péderi)	161

Ára: 600 Ft

Előfizetőknek: 500 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél, vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszámán: 06-80/444-444, e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440, vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda, Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetében (1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4., telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban (1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

Lapszámunk támogatói:

Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság

MTA BTK „Lendület” Középkori Magyar Gazdaságtörténet Kutatócsoport

A Világtörténet 2017-es évfolyamának megjelentetését a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alap támogatja

nka

Nemzeti Kulturális Alap